

„A Tisza-parton mit keresek?”

Ady Endre izgatott kérdését/felkiáltását valószínűleg minden olyan művész és tudós magáénak érezheti, aki vidéken próbál – olykor méltánytalan helyzetben – jelentőset, a „helyi értékrenden” messze túlbaladót alkotni. A Tisza-parton azonban nemcsak a lelki nyugtalanság, hanem az elszántság verse. Ezért is választottuk a híres sort új sorozatunk címéül, melyben a magyar kultúra és tudományosság Szegedhez is kötődő jeleseit kívánjuk megszólaltatni.

„Szeged legnagyobb kincse: a múltja”

BESZÉLGETÉS PÉTER LÁSZLÓ IRODALOMTÖRTÉNESSZEL

Irodalomtörténész, nyelvész, folklorista, bibliográfus, várostörténész és újságíró. A 72 éves Péter Lászlót, Szeged város díszpolgárát, a József Attila Tudományegyetem nyugalmazott professzorát sokszínű és szerteágazó életműve alapján nehéz volna egyetlen hivatáshoz kötni. Ha mégis, akkor egyszerűen csak azt mondhatnánk róla: Szegedkutató. Hiszen az ő-zés megítéléséhez, a város utcanévváltozásainak földerítéséhez vagy a jeles polgárok életrajzához éppúgy kaphatunk útmutatást munkáiból, mint ahogyan a szegedi klasszikusok: Dugonics, Tömörkény, Móra, Juhász Gyula, József Attila és Bálint Sándor pályája is pontosan kirajzolódik írásaiból. Életműsorozatának kötetei: a Szegedi örökség, A szerette Város, a Szőregi délutánok és a Mindörökké Szeged a Tisza-parti város 20. századi művelődéstörténetének talán legértékesebb krónikái.

– Amikor 1992 májusában díszpolgári címmel tüntette ki a város, ünnepi beszédében „gyüttmöntnek” nevezte magát, mert a felső-bácskai Jánoshalmán született, s csak hétéves korában került családjával a Szeged melletti Szőregre. Melyek a legkorábbi emlékei a városról?

– 1933 nyarán költöztünk Mindszentről – ahol a szegedi nyelvjárás legfőbb sajátosságát, a csak gyerekkorban elsajátítható ő-zést megtanultam – Szőregre. A cókókunkat kocsik hozták, mi pedig hajóval jöttünk Szegedig. Akkor láttam először a várost. A híd képe maradt meg elsőként bennem. A következő évekből is csak néhány belvárosi üzletre emlékszem, ahová édesanyám ruhát venni vitt el a szegedi iskolakezdés előtt. Bár életem java Szegeden telt el, azóta is, némi kényszerű megszakítással, immár hatvanöt éve Szőregen lakom.

– Balázs Béla egykori Alma Materébe, a Baross Gábor Gimnáziumba íratják be szülei.

Milyen volt akkoriban az iskola szellemisége, ahol egy ideig Babits is tanított?

– Nagyon szerettem ezt az iskolát. Az igazgatónk, Furbás Oszkár kiváló menedzser és iskolaszervező volt. Mindenkit az iskola szeretetére nevelt. Az ország minden részéből olyan tantestületet verbuvált, amely szinte egyedülálló volt. Osztályfőnökünkért, Vajtai Istvánért például Jászberénybe ment el, és kivételes gyorsasággal, tanév közben hozta el Szegedre. Óriási lexikális tudása is volt, bár mint pedagógust nem mindenki szerette. A tantestületből sokan dühösek voltak rá, mert rendkívül sokat beszélt. Délután kettőkor elkezdett egy értekezletet, és nyolckor még mindig ő beszélt. Két kiváló tanár volt rám a legnagyobb hatással: osztályfőnököm, Vajtai István, valamint történelem- és latintanárom, Visy József. Nagyon sokat köszönhetek nekik. Nemcsak tanítottak, hanem személyes példájukkal neveltek is. Későbbi pályájuk is megmutatta, hogy milyen kitűnő emberek voltak. Mindkettőnek egyetemi katedrán lett volna a helye, de 1948 után mellőzték őket. Vajtai később a tanárképző főiskola docense lett, de 1956-i tevékenysége miatt nyugdíjazták. Visy József pedig már középiskolai tanárként egyetemi magántanár lett, és később egyetemi docensi címet kapott. Egykori iskolatársaimmal ma is tartom a kapcsolatot, a Baross Öregdiákok Szövetsége minden hónapban összejövetelt rendez. Elnökünk, Tandori Károly akadémikus, Kossuth- és Széchenyi-díjas kiváló matematikus, díszdoktor, professor emeritus egy évvel alattam járt a Barossban.

– A gimnáziumból egyenes út vezetett a szegedi egyetem magyar–latin–filozófia szakára?

– Regényhősnek beillő, kiváló hittanárom, Takáts Endre – 1944-ben Baja polgármestere, 1956-ban a soproni Nemzeti Bizottság elnöke lett – hatására pap akartam lenni. Mégpedig jezsuita. Sokat olvastam róluk, tőlük. Tizenöt éves lehettem, amikor szegény bátyám, aki a foksáni hadifogolytáborban pusztult el, meglátott egy lánnyal az utcán, s jelentette édesanyámnak: „Mamuka, Laci már nem lesz pap, mert láttam a Mancival sétálni!” Nyolcadik gimnazistaként már tanárnak készültem. Kiváló nevelőim példája is erre ösztönzött.

– Nagy változást jelentett az egyetemi légkör?

– Amikor oda kerültem, megnőtt a szabadságérzetem. A mostani egyetem – sit venia verbo – inkább a középiskolára hasonlít. Az én időmben, 1943 és 1948 között a tanszabadság nemcsak azt jelentette, hogy a tanárok azt és úgy adhattak elő, amit és ahogyan akartak. Sík Sándor óráira mindig megtelt az Auditorium Maximum, mert élvezet volt őt hallgatni. Kitűnő előadó volt, szerette és értette az irodalmat. Mindig rendkívül sok szemelvénnnyel érkezett előadást tartani, és kitűnően tudta ezeket előadni.

– Az egyetemi évei meglehetősen viharos történelmi időszakban teltek; mi szűrődött be akkoriban a külvilágból?

– A német megszállás napján, 1944. március 19-én, Kossuth halálának 50. évfordulójára készülve tüntetni akartunk, de Koch professzor, a Szegedi Egyetemi Ifjúság (SZEI) tanárelnöke figyelmeztette a társaságot, hogy nem érdemes ujjat húzni a hatalommal. Emlékszem, megrendítt, amikor professzoromat, Marót Károlyt sárga csillaggal láttam. Hamarosan ő is és Sík Sándor is elbujdokoltak valahová, de szerencsére 1945 tavaszán épségben visszatértek. Szemtanúja voltam, amikor Sík Sándor 1945 elején visszatért Szegedre, és Bálint Sándorral a Dugonics téri épület aulájában összeülkezett.

- Egyetemistaként milyen életpályáról álmodott?

- Nem volt határozott elképzelésem. Nyelvészprofesszorom, Klemm Antal bepromóvázt a püspöki tanoncotthonba, ahol 1946–47-ben nevelőtanár voltam. 1947–48-ban a parasztpárt lapjának, a Szegedi Friss Újságnak is munkatársa lettem. 1948-ban pedig rövid időre a Kálvária utcai Pázmány Péter Népi Kollégium igazgatója. Előtte már Klemm professzor mellett demonstrátorként dolgoztam a tanszéken. Ekkor úgy látszott, nyelvész leszek, s az egyetemen a szokásos módon végigjáróm a számárlétrát. A doktori értekezésemet 1947-ben Klemm professzorhoz *Szóreg nyelvújításának hangtana* címmel írtam. Főleg az ő-zésről szólt. Erről később önálló dolgozatom is megjelent. Negyvenvalahány év, sok kitérő után, 1990-ben térhettem vissza az egyetemre.

- Nyelvészként kezdte a pályáját; hogyan lett néprajzkutató, majd irodalomtörténész?

- 1950-ben Szabolcsi Gábor följelentésére elbocsátottak az egyetemről. Szabolcsit 1943 óta ismertem, a SZEI egyik vezetője volt, lapjuknak, a Szegedi Hídnak szerkesztője. A katolikus diákság hangadójaként ismertük, de a háború után valamilyen zűrje miatt bujdosolni kényszerült. Hamarosan ismét föltűnt a szegedi közéletben, akkor már mint öntudatos kommunista. Az egyetemi könyvtárban kapott állást, de bejárógatót a bölcsészkarra is, mert Baróti Dezső mellé szeretett volna kerülni a magyar irodalmi tanszékre. Nem vettem észre, hogy provokatív kérdéseket tett föl, őszintén beszélgettem vele mindenről. 1950 januárjában egyik alkalommal Sztálint és Lenint hasonlítottam össze velem. Azt feleltem, amit Németh László írt: Sztálin olyan, mint a szilasbalhási masiniszta. Mint afféle primitív iskolamester, leegyszerűsíti, sematikussá merevíti az elméletet. Elmagyarázza az embereknek a nézeteit, aztán mintegy pecsétet üt rá: Lenint idézi, s ezzel igazolja mondókáját. Lenint politikai zseninek tartottam. Kiváló helyzetérzékével jól irányította a folyamatokat, így győzelemre tudta vinni a forradalmat. Azóta Leninről is rosszabb véleményem van, különösen mióta néhány évvel ezelőtt elolvastam E. Fehér Pál tanulmányát a Kritikában, amelyből kiderült, ő adott utasítást, hogy a valahol vidéken leöldössék a papokat, s a cári család kivégzésében is szerepe lehetett. Lenint most is zseninek tartom, de kegyetlen zseninek. Nem véletlen, hogy a kiváló piarista tudós, Kornis Gyula terjedelmes munkájában, az 1933-ban megjelent *Az államférfiban* annyiszor hivatkozott rá. Az, hogy Sztálint 1950-ben kibocsátottak az egyetemről. Hónapokig tartó levelezés után tudtam csak meg, mi húzódik meg az ügy háttérében. Végül a pesti egyetem néprajzi tanszékén dolgozó barátaim, Barabás Jenő (utóbb Herder-díjas) és Katona Imre, addig győzködtek Ortutay Gyulát – aki amellet, hogy tanszékvezető volt, a Múzeumok és Műemlékek Országos Központjának elnöki tisztét is betöltötte –, amíg 1950 decemberében kinevezett Karcagra múzeumigazgatónak. Konflis múzeumigazgatónak hívtuk magunkat többen, akik egyedül voltunk egy vidéki múzeumban. Karcagon a múzeumnak csak a neve volt meg: Györfly Istvánról nevezték el. Némi anyag maradt ugyan a háború előtti gyűjteményből, és a gimnáziumban őrizték. Egy államosított magánház emeletén kapott helyet a múzeum. Először a pásztoréletről sikerült egy kiállításra való anyagot összegyűjtenem, és ebből 1951 októberében, Györfly István fiának, Györfly Györgynek jelenlétében K. Kovács László nyitotta meg az első tárlatot. Karcagon váltam tehát nyelvészből néprajzkutatóvá. Ortutay megkönyörült rajtam, és Szűcs Sándoron is, a „három föld”: Sárarét, Nagykurság, Hajdúság páratlan kutatóján, aki évek óta állás nélkül volt. A karcagi múzeum rá várt. Én lettem az ő Keresztelő Jánosa: ahogy Keresztelő Szent János Krisz-

tus útját, úgy készítettem én elő Karcagon az övét. 1952-ben Makóra kerültem, ő Karcagra. Mindketten jól jártunk. A makói József Attila Múzeum igazgatójaként először a névadóra vonatkozó anyagokat kezdtem el gyűjteni. Szerencsém volt, mert dedikált kötetek, képek mellett verskéziratokat is találtam. Így lettem Makón irodalomtörténész.

– *Az ötvenes évek elején élő volt még Makón a József Attila-hagyomány?*

– Sokan éltek még, akik személyes kapcsolatban álltak a költővel. Elsősorban a szerelmei: Espersit Mária, azaz Caca, és Saitos Valéria. Tőlük is kaptam anyagokat. A városnak akkoriban kisebb gondja is nagyobb volt József Attilánál, hiszen gőzerővel folyt a szövetkezetesítés. De azért hagytak dolgozni. Áprilisban már meg is nyitottam az első József Attila-kiállítást. Ugyanabban az évben jelent meg József Attila összes verseinek kritikai kiadása, s az általam összegyűjtött kéziratokból rögtön tudtam helyesbítéseket, pótlásokat közölni. Ezzel fölhívtam magamra a József Attila-kutatók, Waldapfel József és Szabolcsi Miklós figyelmét. Mindketten meg is látogattak Makón. Waldapfel Józsefet én fuvaroztam Csepel motorkerékpárommal Hódmezővásárhelyre, Kiszomborra, Makóra, végigjárva a József Attila-emlékhelyeket. Írt is erről. Közöltem a gyűjtött anyagból, s így József Attila-szakértő hírébe kerültem. Espersit Caca lehetővé tette, hogy betekintsek apjának, Espersit Jánosnak naplójába. Ő egyszerre volt Juhász Gyula szívbeli barátja és József Attila atyai pártfogója. 1955-ben könyvecskét írtam róla, amelynek a nem hivatalos lektora Révai József volt. Akkor indult az Irodalomtörténeti Füzetek című sorozat, amelynek első száma az én munkám volt: *Espersit János*, alcíme szerint: *Ismeretlen adatok Juhász Gyula és József Attila életéhez, költészetéhez*.

– *A két mûzsa, József Attila egykori makói szerelmei hogyan emlékeztek a költőre az ötvenes években?*

– Különbözően. Saitos Valéria ágrólszakadt, csalódott, magára maradt öreglány volt, igyekezett megnöveszteni saját szerepét. Úgy emlékezett, a költő csak belé volt szerelmes. Szinte minden szerelmes versről azt állította, hogy József Attila hozzá írta. Sőt azt vallotta, hogy el is akarta őt venni feleségül. Espersit Caca orvos felesége volt, jó házasságban élt, gyönyörű leánya volt, olyan, amilyen ő volt, amikor József Attila látta. Caca mérsékelten lelkesedett József Attiláért, úgy állította be, hogy nem is belé volt szerelmes, hanem csak egy eszményített fiatal lányba. Nem Makón élt akkoriban, hanem elvált édesanyjával Hódmezővásárhelyen, s csak időnként járt át édesapjához. József Attilával tehát ritkán találkozott.

– *Makón sem kellett sokáig maradnia...*

– 1954-ben a Népművelési Minisztérium múzeumi főosztályának vezetője, Fülep Ferenc át akart helyezni Kiskunfélegyházára, mert megürült az igazgatói poszt. El is mentem „háztűznézőbe”, de kiderült, hogy a múzeum emeletén még tisztai lakások vannak... Karcag és Makó után nem akartam újra száműzetésbe menni, ezért nemet mondtam Félegyházára. Azért tehettem, mert Hencz Aurél, a szegedi egyetemi könyvtár igazgatója 1954 januárjában átvett. Bóday Pállal, Molnár Istvánnal és Trám Irénkével mi alkottuk a könyvtár bibliográfiai csoportját. Bibliográfiákat, katalógusokat készítettünk, kiadványokat szerkesztettünk. Baróti Dezső irányításával ekkor kezdődtek az egyetemen Juhász Gyula összes művei kritikai kiadásának munkálatai. Mivel már József Attila- és Juhász Gyula-közleményeimből tudták, hogy értek a kritikai kiadásokhoz, Baróti kért, kapcsolódjak be a munkába, és helyetteseként irányítsam azt az egyetemi hallgatókból álló munkaközösséget, amely a verseket és a prózai írásokat

a hírlapokból gyűjtötte. Olyanok voltak a tagjai, mint Grezsa Ferenc, Ilia Mihály, Juhász Antal, Kovács Miklós, Krupa András, Kunos Ferenc. Egyetemi tanárok, kandidátusok, gimnáziumi igazgatók lettek... Így jött el 1956, amikor könyvtári munkatársaimmal mindhárman kompromittáltuk magunkat. Ez az állásunkba került; Bóday Pestre, Molnár István Pécsre ment, engem meg 1957 márciusában letartóztattak. Nyolc hónap után szabadultam. A szintén börtönbe zárt Baróti Dezső utóda, a Pestről lejáró Király István akadémiai célhitele terhére visszavett az egyetemre, hogy legyen, aki a fontosnak ítélt Juhász-kiadást befejezze. Ez azt jelentette, hogy nem kerültem státusba, hanem fél-évente meg kellett hosszabbítani a megbízásomat. Ilia Miskával 1960-ra befejeztük a kritikai kiadás verseket tartalmazó első három kötetét. A mór megtette köteleességét: a mór mehet. 1961-ben szélnek eresztettek. Király István utóda a tanszéken, Szauder József elment Komócsin Mihályhoz, hogy engedélyezzen számomra tanári állást. Komócsin azt felelte neki: tanítani nem enged, de lehetővé teszi, hogy a Somogyi-könyvtárba kerülhessek. 1961 júniusától könyvtáros lettem.

- *Ott lett bibliográfus és várostörténész?*

- Először a folyóiratokat kezeltem, „kardexoltam”, vagyis a naponta érkező lapokat lebélyegeztem, nyilvántartásba vettem, és elhelyeztem a raktárban. Keserű öngúnnyal „a Somogyi-könyvtár legkisebb pecsétjének őre” titulust adtam magamnak. A Szegedi Friss Újságba írtam első helytörténeti cikkeimet. Karcagon és Makón tudatosult bennem a helyi szellemi értékek iránti érdeklődés. Amikor 1954-ben visszatértem Makóról Szegedre, az egyetemi könyvtárban kezdtem alaposabban foglalkozni a város „haladó hagyományaival”. Ott adtuk ki a *Csongrád megye népe és földje* című bibliográfiát. Amikor a Somogyiba kerültem, úgy éreztem, hogy a város nagy hagyományú bibliotékájának, Tömörkény és Móra egykori műhelyének fontos főladata a város művelődési örökségének föltárása. Első jelentősebb munkám ekkor Tömörkény néprajzi írásainak összegyűjtése és kiadása volt: 1963-ban a Szépirodalmi Könyvkiadó jelentette meg *Munkák és napok a Tisza partján* címmel a Tömörkény összegyűjtött művei sorozatának záróköteteként. A címet még a sorozat elindítója, a közben elhunyt Czibor János adta.

- *Milyen viszonyban volt a kiváló szegedi néprajztudóssal, Bálint Sándorral?*

- Az egyetemen fölvettem néhány óráját, de igazából nem voltam a tanítványa. Később alakult ki a barátságunk, amikor már a Somogyiban dolgoztam. Bálint Sándor rendszeresen bejárt nemcsak kutatni, hanem beszélgetni. Kapcsolatunkat barátságnak is nevezném, ha a nagy korkülönbség miatt még lehet barátságról beszélni. Hatvanadik születésnapjára megcsináltam a bibliográfiáját, de nem jelenhetett meg. Kéziratát Bezéredy István igazgató beköttette, úgy adtuk át neki. Köszönőlevelét máig őrzöm. 1974-ben, hetvenedik születésnapja alkalmával a Tiszatájban interjút készítettem vele. Szőregen, az én lakásomban vettem hangszalagra. Koncz János, a megyei pártbizottság ideológiai titkára szememre is vetette: „Nem kellett volna Bálint Sándort szentté avatnod!” 1974-ben már megjelenhetett Bálint Sándor kibővített bibliográfiája. Ezt is fölróta Csenke László igazgatóhelyettes.

- *Soha nem gondolt arra, hogy elhagyja Szegedet?*

- 1949-ben Ortutay pesti néprajzi tanszékére hívott Dégh Linda. Nem mentem, hanem magam helyett Katona Imrét javasoltam, és ő azután nyugdíjba menetelig ott is maradt. Később, amikor politikai okok miatt Szegeden szorult a kapcám, a Szépirodalmi Kiadó igazgatóját, Illés Endrét kértem, vegyen oda lektornak. Nem vállalt. Ami-

kor a Somogyi-könyvtárból is kiállt a szekerem rúdja – már kandidátus voltam –, kísérletet tettem, hogy a csepeli tanárképző főiskola magyar irodalomtörténeti tanszékére kerüljek. Beszéltem is a főigazgatóval, Bencédy Józseffel. Nyíltan nem utasított el, de végül nem küldött értesítést. Józsiántamból sohasem akartam elmenni Szegedről, csak muszájból. 1956-ban útrakelhettem volna, amint sok barátom el is ment. De úgy lettem volna, mint Baudelaire *Albatrosza*: ha partra tettek volna, csak botladoztam volna. Szegedi gyökereimtől elszakadva mit csináltam volna Amerikában? Mindennap Juhász Gyulával, Mórával, Tömörkénnyel, József Attilával keltem-feküdtem. Nem tudtam máshol elképzelni az életemet. Szüleim is éltek még akkor, őket sem voltam képes itt hagyni. Feleségem hasonlóan gondolkodott.

– *Hogy látja, van Szegednek sajátos karaktere, amely megkülönbözteti más városoktól?*

– Szegedet a krumplihoz hasonlítanám: értékesebb része a föld alatt van. Ami látható, szára meg virága, nem olyan értékes. Szeged legnagyobb kincse: a múltja. A szegedi klasszikusok életműve jelenti ezt az értéket. A város mára jórészt kicserélődött, 1945 és főként 1957 után rendkívül erős beáramlás volt. A város értelmiségének jó része Békésből származott be, szinte békési megszállásról lehet beszélni. Egy korábbi statisztikából kiderült, hogy mára már csak minden hatodik város lakó tősgyökeres szegedi, annyira kicserélődött a lakosság. Ezeknek alig van Szeged-tudatuk, nincsenek élményeik a város szellemi, művelődéstörténeti örökségéből. Ezért tartom fontos feladatommá, hogy írásaimmal próbáljam ezt az örökséget tudatosítani. Hogy mennyire sikerült, nem tudom. Lehet, hogy csak engem érdekel ennyire, az olvasót nem. De ahogy Ady mondja: „fáradtan biztatjuk egymást”. Szerencsére akadnak azért, akik folytatják ezt a munkát. Elsősorban Apró Ferencre és Lengyel Andrásra gondolok.

– *Sokan nem szívesen vállalkoznak helytörténeti kutatásokra, mert nem annyira látványos munka, s talán nem is tartják túl sokra...*

– Az a tévhit, hogy ez provincializmus. Holott Dugonics András, Kálmány Lajos, Tömörkény István, Móra Ferenc, Juhász Gyula, József Attila, Radnóti Miklós és Bálint Sándor életműve nemzeti, sőt egyetemes emberi érték. A világirodalomban több Nobel-díjas író is akad, aki a maga szűkebb világának intenzív, alapos ábrázolásával és egyetemessé emelésével az egész világ érdeklődésére számot tartó életművet alkotott. Említhetném példaként az izlandi Halldór Laxness-t, a szerb Ivo Andrić-ot vagy Solohovot. Mindannyian a maguk kis világát tették görcsű alá, s azt mutatták föl a nagyvilágnak. Ezzel adtak példát arra, hogyan lehet a kis világból egyetemesen értékeset, tanulságosat mondani. Meggyőződésem, hogy nekünk is ezt az utat kellene járnunk. Szeged, az ország, Európa, a világ – ezek egyre táguló koncentrikus körök, s ezekbe kell bevinnünk helyi értékeinket.

– *Mit gondol, van a szegedi irodalomnak ma modern Mórája vagy Tömörkénye?*

– Nem pályázom Horger Antal babérajaira, ezért félek olyan ítéletet mondani, amelyet az utókor esetleg nem igazol. Csak a magam ízlése alapján tudok véleményt mondani. A művészetnek, így az irodalomnak is az a specifikuma, hogy rendkívül tágak a határai. Munkácsy éppúgy festő, ahogyan Csontváry vagy Picasso; mint ahogyan Móricz és Örkény is egyaránt író. Más kérdés, hogy hozzám Móricz Zsigmond és Munkácsy Mihály áll közelebb, ami persze nem azt jelenti, hogy Picasso képeit, vagy Örkény bizonyos műveit nem tudom élvezni. A mai irodalommal az a bajom: nem tudom olvasni. Isten bocsássa meg, de számomra – tisztelet a roppant kevés kivételnek –

nem mondanak semmit. Lehet, hogy tévedek, hiszen a magam ízlésének a foglya vagyok, s ebből nem tudok kilépni.

- *A szegedi egyetem mennyire tudja betölteni minden feladatát?*

- Őszintén szólva ebben nagy csalódás ért. Amikor 1990-ben visszakérültem az egyetemi katedrára, próbáltam a helyi szint érvényesíteni, a szegedi irodalmat tanítani. Előadást hirdettem Kálmány Lajosról: egyetlen érdeklődő hallgató akadt. Tömörkényről hirdetett kollégiumomnak két hallgatója volt. Juhász Gyulára és Móra Ferencre már senki sem volt kíváncsi. Nem tudtam a szegedi irodalmi örökséget tanítani, holott úgy gondolom, a szegedi egyetem magyar irodalomtörténeti oktatásában ezeknek is helyük kell legyen. Idejönnek az ország különböző vidékeiről a jövő tanárai, öt évig tanulnak itt irodalmat, s úgy mennek el, hogy nem látták a város irodalmi emlékhelyeit. Valószínűleg nem is érdekli őket, mert nem szoktattuk rá őket erre a szemléletre. Nem ismerik Dugonicsot, nem ismerik Tömörkényt, Mórát, Juhász Gyulát. Pedig Szent-Györgyi Albert rektori székfoglalójában már 1941-ben megfogalmazta, hogy a szegedi egyetemnek az oktatás, a nevelés és a kutatás mellett van még egy különleges hivatása: „hogy a nagy magyar Alföldnek szellemi központja legyen”. Halasy-Nagy József is megírta a Délvidéki Szemlében megjelent kitűnő tanulmányában, hogy a modern egyetem akkor felel meg céljának, ha az őt körülvevő közösséghez szorosan kapcsolódik: „A szegedi egyetem akkor teljesíti valóban legszebben a maga hivatását, ha nem feledkezik meg arról a valóságról, amely legközelebb van hozzá, és amelynek elméleti átvilágítása legszorosabb kötelességei közé tartozik.” Bálint Sándor a szegedi népi és polgári művelődési örökség megőrzését, ápolását és terjesztését kiválóan művelte, s a néprajzi tanszéken Juhász Antal és Barna Gábor, a nyelvészeti tanszéken Szabó József most is jól csinálja. A szegedi önkormányzat, a város részéről inkább látok olyan törekvést, amely szolgálja ezt a szellemet. A Mikszáth-évforduló például méltó volt az íróhoz és Szegedhez is. A képzőművészeknek sem lehet mostanában okuk panaszra. Sándor János színháztörténeti munkássága is ebbe a sorba illeszkedik. A Tandi Lajos szerkesztette Szeged ugyancsak dicséretet érdemel.

- *Professzor úr milyen jövőt szánna Szegednek?*

- Szegednek a Dél-Alföld, Bálint Sándor kifejezésével élve „a szegedi nagytáj” igazi szellemi központjává kell fejlődnie. Már ma is az, de még tervszerűbb és átgondoltabb munkára van ehhez szükség. Erre megvan a predestinációja az előzményekből, a rendkívül gazdag szellemi, kulturális, irodalmi, művészeti, történelmi örökségből. Ezt kellene tudatosan továbbfejlesztenie. A 21. század szemmel láthatóan az amerikanizálódás jegyében kezdődik, ez pedig uniformizálódással jár. Ez a folyamat a civilizációs vívmányokban, a technikában, automobilizmusban, telefóniában, Internetben elkerülhetetlen, megállítani, vagy akár csak korlátozni, ostobaság lenne. A farmernadrág nem jelent veszélyt, de a szellem, a lélek, az ízlés gleichschaltolása veszedelmes. Hogy ne uniformizálódjék az emberi szellem és tudat, kell, hogy ezek a sajátos, jellegzetes helyi szellemi eredmények és értékek tudatosak legyenek, és átplántálódjanak a harmadik évezredbe. Ezt a célt akarom írásaimmal szolgálni.

- *Bálint Sándorhoz hasonlóan hetvenen felül is rendkívül aktív, sokat publikál. Milyen terve van a következő évekre?*

- Bálint Sándor élete utolsó évtizedeiben nagy összegezést végzett, mintegy betakarította termését. Én is, úgy, hogy korábbi írásaimat próbálom tematikus kötetekbe

rendezni. Ahogyan a Tömörkényről szóló könyvem tavaly megjelent, szeretnék egy-egy kötetet Móráról, Juhász Gyuláról és József Attiláról közreadni. Róluk negyven év alatt annyit írtam, hogy monográfiapótló gyűjteményes kötetek kerekednének ki belőlük. Szeretném a legutóbbi évek termését is összegyűjtve átmenteni az utókor számára. Az a maradandó, amely kötetbe szerveződik. Ami szétszórva, folyóiratokban marad, nem tud bekerülni a tudományos, irodalmi közélet vérkeringésébe.

– *Munkásságával kapcsolatban elfogadja a pozitivistá minősítést?*

– Semmi kifogásom ellene, de nem szabad a pozitívizmust úgy értelmezni, ahogy ellenfelei: pusztá adatközlésként. Nem is pozitívizmusnak nevezném, hanem ténytisztelőnek és ténytiszteretnek. Adatokat gyűjtök össze, s ezekből vonok le következtetéseket. A ma divatos ellentábor rendszerint fütyül a tényekre, és hasraütéssel elméletekből kovácsol lila dolgokat. A tények húsz év múlva is értékesek és érdekesek lesznek, a lila elméletek pedig semmivé foszlanak, mert ilyeneket akár minden évben újra föl lehet találni. Már Goethe is megmondta: „Szürke minden elmélet, de zöld az élet aranyfája.” Az adatokban az élet van. Szívesen gereblyézem össze az adalékokat, hogy belőlük olyan képet vázoljak föl, amelynek mindig van valami mondanivalója, tanulsága. Nem pusztán az adatok érdekesek; ezek csak arra jók, hogy valamilyen gondolatot, sőt – nem szégyellem kimondani – valamilyen nevelő eszmét hordozzanak. Lehet, hogy a 19. századi írók, költők, mint Petőfi vagy Eötvös nézetei némelyek szerint elavultak ma már, de számomra ők az útmutatók az irodalom értelmének, rendeltetésének, hivatásának megítélésében. Lehet a költészet szép szavakkal gyönyörködtető l'art pour l'art játék is, mint például Kosztolányi lírájában, de nem lehet a semmitmondás, az üres léhaság, az öncélú szellemeskedés prédája.

Hollési Zsolt

PAPP GYÖRGY: SZEGEDI BOSZORKÁNYOK